

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.6.300](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.6.300)

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію «Сучасна політична економія як теоретична основа економічного розвитку суспільства : У 2 кн. Кн. II. Сучасна політична економія як методологічна парадигма економічної політики розвитку в глобалізованому суспільстві: монографія. Київ: КНЕУ, 2020. 251 с.» (автори: Ю. К. Зайцев, д. е. н., професор, О. М. Москаленко, д. е. н., професор)¹

Review

of the book “Contemporary Political Economy As A Theoretical Basis Of Economic Development Of The Society. In Two Books. The Book II. Contemporary Political Economy As A Methodological Paradigm Of The Economic Policy Of Development In The Globalised Society: A Monograph. Kyiv: KNEU, 2020. 251 p.” (authors: Yu. Zaitsev, Doctor of Economic Sciences, Professor, O. Moskalenko, Doctor of Economic Sciences, Professor)

Значним внеском у розвиток української теоретичної економічної науки та практики є вихід у світ другої книги «Сучасна політична економія як методологічна парадигма економічної політики розвитку в глобалізованому суспільстві» монографії «Сучасна політична економія як теоретична основа економічного розвитку суспільства» (Київ: КНЕУ, 2020) авторів докторів економічних наук, професорів Ю.К. Зайцева та О.М. Москаленко, про зміст якої вважаємо за необхідне поінформувати наукову та професійну спільноти, надавши свій відгук на цю працю.

У монографії досліджено широке коло нагальних проблем теперішньої економічної дійсності, які розглянуто через призму застосування потенціалу сучасної політичної економії у ролі теоретико-методологічної концепції та інструментарію для формування моделі економічної політики розвитку. Очевидно, що сучасна політична економія в сукупності її напрямів (інституціональна політична економія, субстантивістська політична економія, політична економія глобалізованого суспільства, політична економія середнього класу, політична економія посткапіталістичного суспільства та ін.) надає вченим широкий арсенал інструментів для аналізу міждисциплінарних проблем економіки та суспільства й, водночас, слугує джерелом професійних теоретичних узагальнень і рекомендацій для практичної сфери.

Ключові ідеї монографії розкрито через усвідомлення особливостей співіснування країн, народів світу, які «об'єднуються в єдине ціле, де кожна складова, кожний елемент глобалізованої економічної та соціальної системи безпосередньо залежить від іншого», що «впливає на можливості іншого елемента» формувати якість життя людей через науково обгрунтовану економічну політику в умовах Четвертої промислової революції. При висуненні гіпотез та припущень, їх перевірки в дослідженні автори виходять із нагальної потреби в осмисленні та врахуванні філософії ціннісних орієнтирів економічного та соціального розвитку. На думку авторів, «для того, щоб сформуванню концептуальної теоретичної моделі економічної політики в умовах багатополярного світу та плюралістичної економіки необхідно... зрозуміти субстанціональні основи та тенденції тих якісних змін, що відбуваються в усіх сферах суспільного життя на засадах революції 4.0» [1, С. 9-10].

Монографія складається з трьох розділів. У першому розділі «Сучасна політична економія, політика, економічна політика в глобалізованому суспільстві» автори пропонують практичні кроки для формування сучасного теоретичного погляду на природу та напрями розвитку економічних процесів у глобалізованому суспільстві з використанням методологічного потенціалу сучасної політичної економії. Доведено наявність «взаємозалежності між рівнем розвитку економічної теорії, якості науково обгрунтованого політичного та економічного мислення політиків і рівнем продуктивної спроможності певних національних економічних, соціальних і політичних систем» та глобальної економіки. Наголошено зростання потреби в новій парадигмі

---

¹ Зайцев Ю. К., Москаленко О. М. Сучасна політична економія як теоретична основа економічного розвитку суспільства : У 2 кн. — Кн. II. Сучасна політична економія як методологічна парадигма економічної політики розвитку в глобалізованому суспільстві: монографія / Ю. К. Зайцев, О. М. Москаленко. Київ: КНЕУ, 2020. 251с.

сприйняття світу для дослідження економіки та політики, й соціальної політики зокрема, без якої сучасний складний і динамічний світ зрозуміти не можливо [1, С.17].

У цьому розділі закладено засади для аналізу проблеми парадоксу «невідповідності між зростанням реальних можливостей економіки та динамікою зростання соціальної нерівності, соціальної несправедливості» [1, С. 25], їх причин для переходу до аналізу людиноцентричної парадигми [1, С. 88], її ролі у забезпеченні економічної політики розвитку. Автори наголошують на обмеженості неокласичної теорії, яка забезпечує проникнення неолібералізму в економічну політику. На противагу, у монографії проведено політико-економічний аналіз сучасної економічної політики. Концепцію випереджального економічного розвитку запропоновано як конструктивну та перспективну для наукового «обґрунтування сучасної інституціональної форми економічної політики, адекватної потребам теперішніх реалій у глобальній економіці, що характеризується як «економіка складності». Ця концепція, на думку авторів, є «філософією сприйняття та розуміння сучасної конкурентної економіки на основі принципів і цілей промисловості 4.0, цінностей 4.0 і конкуренції 4.0, в умовах яких трансформується роль урядів і держав, а отже, і економічна політика» [1, С. 69].

У розділі 2 «Сучасна політична економія та економічна політика розвитку в умовах четвертої промислової революції» глобальна економіка в умовах революції 4.0 розглядається не тільки як концентрація можливостей для національних економік та людства в цілому на основі об'єднання зусиль, нових форм та якості взаємодії суспільств, а й як «нова філософія ціннісних орієнтирів, методів і форм економічного розвитку... .. винятковий чинник зміни парадигми світосприйняття вченими, політиками...» [1, С. 80].

Авторами поставлено дискусійне питання про ускладнене суб'єктивне сприйняття глибини планетарних змін, потенційних можливостей, реальних викликів і суперечностей, що розгортаються у процесах подальшого поступу взаємопов'язаних у часі та просторі революції 4.0 і глобалізованої економіки. Ці суперечності в глобальній економіці, що супроводжують зміни, породжують «мегазагрози щодо збереження засадничих цінностей існуючої людської цивілізації через хибне уявлення про гранично можливі етичні та видові межі трансформації цих цінностей, навіть в умовах безмежних технологічних ресурсів нанотехнологічних революцій, економічної, політичної, духовної, етичної свободи, які ці революції породжують» [1, С.81].

Відповідно, автори наголошують, що цілі економічної політики людиноцентричного спрямування повинні бути орієнтовані на підвищення якості життя (реалізацію програм у сферах охорони здоров'я, освіти, зростання добробуту, доступні робочі місця, творча праця та гідна її оплата, інтелектуальний і духовний розвиток) [1, С. 112].

На переконання авторів, двоякість сутності людини (умовно кажучи людина гуманістична й людина як результат революції 4.0 й цифровізації) стає основою деякої сукупності ризиків. Адже людина та суспільство переходять з однієї реальності до реальності іншої. Ця «двоєкість функціональної сутності людини може перетворити її за допомогою новітніх технологій і новітніх ціннісних орієнтирів «якісно нової хвилі прогресу» із суб'єкта в об'єкт модифікованого економічного та соціального життя» [1, С.83].

Водночас, у монографічному дослідженні обґрунтовано, що тенденції змін у системі ціннісних орієнтирів економіки та суспільства викликають серйозну занепокоєність спрямованістю парадигмальної орієнтації наукових досліджень сутності та перспектив процесів розвитку, політичної діяльності, економічної політики з позицій збереження та оптимальної орієнтації розвитку людської цивілізації [1, С.83-84]. Така занепокоєність стосується, зокрема, появи тенденцій до формування трансгуманістичної парадигми економічного розвитку, з її орієнтацією на створення надлюдини.

Автори вважають, що така парадигма, можливо, зможе стати придатною для критичного аналізу та обговорення лише тоді, коли будуть кардинально розв'язані такі нагальні й складні проблеми політико-економічного характеру, як стале зростання рівня задоволення базових потреб усіх без винятку громадян у кожній державі. Це стосується й максимально рівномірного розподілу результатів від використання природних і технологічних багатств країн, коли буде зупинений процес поглиблення нерівності в глобальних масштабах.

Автори доходять до висновку, що першочерговими кроками для забезпечення людиноцентричної спрямованості економічної політики розвитку в глобалізованому суспільстві мають стати такі: по-перше, визнання того, що лінійний тип мислення недосконалий і непридатний у нелінійному світі сучасної реальності [1, С.122-123]; по-друге, ключовим завданням політики, яка буде використовувати положення трансгуманістичної парадигми сприймання та використання досягнень нанотехнологічних революцій, мають стати: політика зі створення комфортних умов праці та життя; жорсткий контроль за спробами комерційного використання досягнень нанотехнологічної революції, які становлять загрозу життю, зокрема життю соціальному; розроблення на міжнародного законодавства щодо етики наукової діяльності та ведення бізнесу за новітніми напрямками Четвертої промислової революції. Отже, трансгуманістична парадигма в економічній політиці не повинна бути ні абсолютно самостійною, ні навіть глибоко автономною, як обґрунтовують автори книги [1, С. 124].

У третьому розділі «Інституціональні інструментальні форми економічної політики держав в умовах розвитку суперечностей глобалізованого суспільства» розглянуто архітектуру сучасного глобалізованого суспільства, де людство перетворюється на соціальну цілісність усіх людей на землі, та суперечності цього процесу [1, С. 127]. Зазначено, що ключова суперечність – це асинхронність процесів глобалізації в просторі, часі та формах, що динамізує розвиток такого важливого елемента нової архітектури глобальної економічної системи, як плюралістична економіка». Останню автори розглядають як наслідок і форму об'єктивного процесу еволюції економічної системи, у ході якого виникають, співіснують і розвиваються різні інституціонально-правові моделі національних економік у полі єдиної глобальної економічної системи. Специфіка

плюралістичної економіки визначається, на погляд авторів, тим, що «це тип економіки, отже й моделей економічної політики, фундаментальну теоретичну основу яких становлять парадигмальні підходи, закладені на засадах різного теоретико-методологічного бачення різними вченими та політиками шляхів розв'язання однотипних проблем і завдань подальшого економічного розвитку» [1, С. 130]. Випереджальний економічний розвиток уявляється авторами як «мета економічної політики держав та інструмент зняття соціальних суперечностей глобального капіталізму». Така модель розвитку може пом'якшити негативні прояви посткапіталістичного розвитку, зокрема такі як: зростання економічної нерівності між країнами світу; перетворення суспільств на «віртуальні», «спадаючі», втрата державами економічної незалежності, домінування відносин залежності та їх суттєвої асиметрії у бік розвинених країн, криза демократії, демократичних політичних устроїв, панування економічної політики хибних форм неоліберальної моделі розвитку тощо. У розділі також проведено критичний аналіз політики жорсткої економії з її неоліберальною логікою та доведено її негативний вплив на економічне зростання на противагу існуючому стереотипному мисленню [1, С. 164], а також розглянуто питання фіскальної демократії в кореляції з політикою жорсткої економії [1, С. 172]. Розглянуто здобутки й перспективи розвитку плюралістичної, поведінкової та експериментальної економіки щодо реалізації цілей людиноцентричної парадигми [1, С. 200–223].

Як підсумок зазначимо, що рекомендуємо монографію авторів Ю. К. Зайцева і О. М. Москаленко для всіх, кого цікавлять проблеми суперечностей сучасного економічного розвитку, філософія аналізу та напрями пізнання економічної політики розвитку в глобалізованому суспільстві.

Рецензент:

В. І. Усик,

д. е. н., доцент, професор кафедри національної економіки та публічного управління, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

V. Usyk,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of National Economy and Public Administration, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman